

O poveste de la Igrîș

de Gabriel Zănescu

Vede, în zarea câmpiei ce înconjura satul, șirul de sălcii stufoase, de un verde proaspăt, urmând cursul râului. Un vânt călduț, de primăvară, aducea dinspre ele puterea speranțelor noi, bucuria altor începuturi, emoția unei misiuni încredințate după o îndelungată cumpănire și asumate cu toată inima.

Călătoria durase câteva săptămâni și nu fusese ușoară. Regele auzise de marea în același timp pură, plină de forță și desăvârșit umilă a ordinului, ceea ce l-a îndemnat să ceară trimiterea unei misiuni care să contribuie decisiv, așa cum o făcuse deja de-atâtea ori și în atâtea locuri, la izbânda creștinismului într-un teritoriu de graniță cu păgânii. Înțelegerile cu dieceza fuseseră bune. Pe râul ce se ghicea dincolo de hotarul satului urmau să poată trimite trei transporturi de sare pe an, fără să plătească vreo vamă, iar banii obținuți din vânzare le reveneau fără impozit. Primiseră terenuri și construcții ca donație, scutite, la rândul lor, de orice taxe. Conversii trebuia să mai atragă, pentru a putea lucra cum se cuvine câmpurile înțelenite, în ateliere și transporturi. Se vor găsi, căci nimic nu este mai atrăgător ca munca, viața întru Domnul și pâinea cea de toate zilele asigurată. Louis le Gros scutise abația mamă de orice dări, pentru

vecie. Aveau motive să creadă că fiul său, Louis VII, va face același lucru pentru toate fiicele. Pământul se arăta bun, chiar dacă trebuia, pe alocuri, desțelenit, ori drenat. Se pricepeau la asta, aveau să cultive legume și să semene grâne, aveau să consume fructele locului, iar pentru ocaziile speciale râul le oferea pește, puteau găsi brânză... Aveau să fie bine. Aveau să se ocupe și de localnici. Aceștia puteau lucra pământurile, sau pentru ateliere, iar ei aveau să-i ajute cu hrană, veșminte groase de iarnă și chiar adăpost, la nevoie. În același timp, desigur, aveau să le îndrume pașii către adevărata credință, învățându-i să trăiască după rânduielile ordinului și îndemnându-i să le încredințeze copiii spre a-i educa și îngriji. În vremurile acestea aspre, orice ajutor dat sărmanilor era pentru ei binevenit, pentru ordin - un prilej de a se face cunoscut, iar pentru frați - un pas înainte pe calea mântuirii. Credința, rânduielile stricte, planificarea și cărțile aveau să-i țină pe calea cea dreaptă și să le asigure izbânda întru Domnul.

Cărțile trebuiau păzite ca ochii din cap și folosite fără încetare. "Clastrum sine armario, castrum sine armamentario", grăise, atât de fericit, St. Benoît. Cu patru săptămâni în urmă, în prima duminică

din postul Paștilor, bibliotecarul abației mamă scosese toate cărțile din dulapuri, așezându-le pe un covor, în mijlocul capitolului, unde fuseseră convocați toți frații. Adunate cu trudă și, nu de puține ori, cu toate riscurile ascunse de călătoriile în locuri străine și primejdioase, din donații făcute de nobili ce căutau să-și asigure calea spre mântuire, copiate cu sânguință și canoneală, spre a nu risipi resurse atât de scumpe, cercetate cu inimile curate, parcurse de ascutimea unor minți ca a lui Thomas Becket, deslușite cu pasiune și suferință de către novici, stăteau acolo așezate pe trei categorii: cele de cult, de zi cu zi, folosite pe parcursul slujbelor; cele ce aveau să ajungă în mâinile fraților, pentru a le fi cârjă spirituală pe mai departe și, în sfârșit cele voluminoase, foarte prețioase prin conținut, proveniență, sau arta realizării. Acestea din urmă puteau fi împrumutate în afara abației doar dacă abatele consimțea, după îndelungată reflecție și consultări cu superiorii, privitoare la calitatea doritorilor, la nevoia lor de a le citi dincolo de ziduri și la beneficiile acestei lecturi pentru ordin. Oricum, aveau grijă să obțină garanții serioase, mult mai mari decât valoarea cărții împrumutate, pentru a se asigura că (aproape) nimic rău nu i s-ar fi putut întâmpla.

Armarius – preceptor le purta grija permanent, consemnând în registre, pe tot parcursul anului, noile sosiri în colecție și proveniența lor. Tot el se îngrijea să țină închise dulapurile pe timpul orelor de muncă manuală, de masă, de somn și la vecernie. De asemenea, la sfârșitul zilei, reazeza în dulapuri, sub cheie, cărțile de cult folosite.

Acum, odată adunați în fața abatelui, cărți și călugări, armarius porni să citească numele fiecărui frate. Rând pe rând, auzindu-și numele, aceștia înaintară, depunând cartea primită cu exact un an în urmă. Când și când, câte unul se arunca la pământ, cu fața în jos, mărturisind păcatul de a nu fi citit în întregime, ori destul de atent, cartea primită și cerând iertarea abatelui, singurul care putea decide și aplica pedepse.

Bibliotecarul dădu câte o altă carte fiecăruia, pentru următorul an, consemnând pe o listă nume și titluri: *De dedicatione ecclesiae et consecratione altaris, De convenientia Veteris ac Novi Sacerdotii, Epistula Sancti Augustini ad Casulanum de jejuniis sabbati* etc.

Oparte din ele, iată-le ajunse până aici, în mâinile celor doisprezece frați pe care trebuia să-i îndrume și să-i însoțească, pentru a îndeplini voia Domnului în aceste ținuturi aflate la marginea creștinătății. Acum, trebuia să se îngrijească de construcții și amenajări, pentru ca biserica și toate anexele să respecte regulile ordinului. Trebuiau prevăzute nișe cu rafturi, în abside, căptușite cu lemn pe dinăuntru, în care să păstreze cărțile mănăstirii, sub lacăt, ferite de umezeala ce ar fi putut pătrunde prin pereți. Și, poate, chiar să compartimenteze, tot cu lemn, rafturile, ca să nu stea cărțile sprijinite unele de altele și, astfel, cele mai mari să le strivească pe cele mai mici. Trebuia observată, în săptămâna ce urma, lumina zilei și trebuia găsit locul cel mai potrivit pentru un scriptorium cât de

mic. Mai aveau a fi amintite și întărite regulile vieții monahale. Ore precise când puteau vorbi, altfel trebuiau să se poată înțelege prin semne. Psalmi, cântări și rugăciune la începutul fiecărei ore. Tăcere deplină în bucătărie, refectoriu și dormitor. Bibliotecarul micului grup putea merge cel mult până la ușa scriptoriumului, de unde putea comunica doar prin semne cu cei dinăuntru. Obligația de a nu rămâne în nici un moment singuri.

Departe de abația mamă, ajunși aici datorită renumelui ce-l dobândise ordinul prin credință, disciplină și umilință, aveau să ducă lucrurile mai departe.

Pe 25 aprilie 1179, în ziua de Florii, doisprezece călugări însoțiți de un abate au fondat la Igrîș, răspunzând dorinței regelui Bela al III-lea al Ungariei, (1172-1196) o abație filială a abației cisterciene de la Pontigny. Cu acest prilej a apărut și prima bibliotecă de pe teritoriul de azi al României. După vreo douăzeci și cinci de ani, au înființat, la rândul lor, o filială în Țara Făgărașului, pe Olt, la Cârța. În secolul al XIV-lea, mănăstirea a căzut pradă invaziilor otomane, devenind o ruină, din care se mai păstrează fragmente în zidul bisericii ortodoxe din sat.

“Nu m-am plictisit deloc la închisoare. Este un loc foarte răcoros, excelent pe caniculă. Am petrecut acolo 15 zile lucrând, fără vreo clipă de plictis.” (Prosper Mérimée, către Joly-Leterme, 5 iulie 1852) Mérimée fusese condamnat la cincisprezece zile de închisoare și 1000 de franci amendă, pentru ofensă adusă magistraților într-un articol publicat în “Revue des deux mondes”, în aprilie 1852: *Le procès de M. Libri*. În text, P. Mérimée îi lua apărarea prietenului său acuzat de furt de cărți și critica vehement procedurile judiciare.

Conteale Guglielmo Brutus Icilius Timeleone Libri-Carucci dalla Sommaja (1803-1869), aristocrat florentin, a fost un matematician și bibliofil italian care și-a petrecut cea mai mare parte din viață în Franța. Remarcat din fragedă tinerețe de Charles Babbage și C. F. Gauss, a fost naturalizat francez, apoi ales membru al Academiei în 1833, profesor de matematică la Collège de France și decorat cu Legiunea de Onoare în 1843. Între 1838-1841 a publicat o *Istorie a științelor matematice în Italia din Renaștere până în secolul al XVII-lea*, având, printre sursele originale, circa 1800 de manuscrise, cărți și scrisori de Galilei, Fermat și Descartes. Pretindea că le cumpăraseră pe la licitații publice, dar avea să se descopere că le furase de la Biblioteca Laurentiana.

La 3 august 1841, regele Louis-Philippe aproba prin ordonanță înființarea unei comisii de inventariere și redactare a unui *Catalog General al manuscriselor din bibliotecile departamentale din Franța*. Secretar al comisiei a fost numit contele Libri, datorită, între altele, renumelui său de specialist în manuscrise și bibliofil. Printre atribuțiile sale se afla și cea de a urmări publicarea catalogului.

Învestit cu această înaltă autoritate, Libri a vizitat numeroase biblioteci, în special din sudul Franței, a constatat haosul ce domnea în evidențe, inventare, cataloage, ca și slabele măsuri de securitate a colecțiilor de manuscrise, le-a făcut cunoscute ... și a subtilizat documente din cele mai valoroase. Colecția sa personală număra, prin 1846, peste 30.000 de piese. Cea mai mare parte s-a dovedit furată atât din biblioteci franceze, cât și italiene. Multe fuseseră modificate, prin ștergerea ștampilelor originale, a codurilor ce indicau apartenența, altora li se adăugaseră elemente de identitate false, pentru a li se pierde urma, altele, în fine, fuseseră trimise în Italia, la diverși meșteri falsificatori, pentru a fi relegate „à l'italienne”. Libri a măsluit sau a fabricat chitanțe pentru a dovedi că unele manuscrise fuseseră cumpărate.

Primele suspiciuni în privința sa au apărut prin 1846, exprimate în scrisori anonime, adresate poliției de către bibliotecari, care descoperiseră legături între prezența lui Libri în bibliotecile lor, cu prilejul inspecțiilor în vederea Catalogului General, și dispariția anumitor documente valoroase din bibliotecă. În aceeași perioadă, Libri a propus spre vânzare colecția proprie lui Anthony (Antonio) Panizzi, prietenul său și director al British Museum, pentru circa 10.000 de lire sterline. La curent cu scandalul din Franța, guvernul britanic nu a aprobat bugetul, (în ciuda insistențelor lui Panizzi) iar Libri a vândut, în 1847, o parte din colecție, lordului Ashburnham, pe care nu-l interesa deloc proveniența pieselor. Oricum, avertizat de prieteni, printre care Prosper Mérimée și amenințat cu scandalul public de către membrii Academiei, Libri se refugiase în Anglia, unde nu putea fi urmărit. Optsprezece lăzi cu cărți mai așteptau să fie încărcate pe vas în portul Le Havre pentru a-l urma. Celelalte, din trei depozite închiriate la Paris și din apartamentul pe care îl ocupase la Sorbona, trecuseră deja Canalul Mânecii...

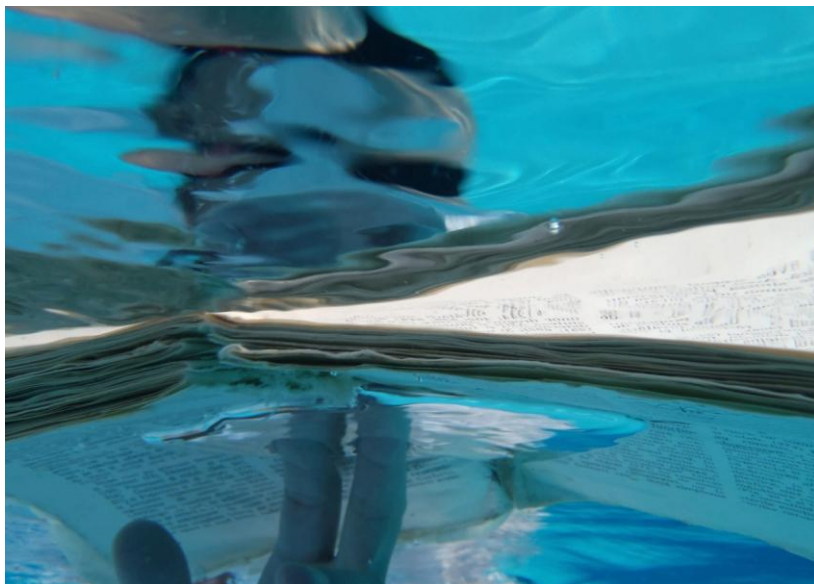
Revoluția din 1848 a schimbat (și) guvernul, astfel că anonimele găsite în biroul fostului prim-ministru Guizot au fost luate în serios. Cercetările au dus la raportul Boucly în 1848 și la actul de acuzare din 12 aprilie 1850. Libri a fost condamnat în absență la zece ani de închisoare (cu executare) și plata sumei de 9224, 75 Fr pentru sustragere și distrugere de documente din depozite publice. Conteles s-a apărat aducând argumente de specialitate bibliofilă, dar acuzarea avea probele materiale și mărturiile unor complici la falsificarea documentelor. Libri nu a făcut nici o zi de închisoare, și-a continuat afacerile cu cărți, a avut drept de liber acces la toate colecțiile de la British Museum, de la Panizzi și a revenit în Italia cu an înaintea morții.

O parte din manuscrisele cumpărate de către lordul Ashburnham a fost răscumpărată în 1888 de la urmași, de către Leopold Deslile, directorul Bibliotecii

Naționale. Știrea a ajuns până în America, fiind anunțată de presă.

Libri a avut, totuși, timp să publice, în 1849, primul volum al Catalogului General. În acesta se găsește și catalogul manuscriselor de la Școala de Medicină din Montpellier, care cuprinde și catalogul bibliotecii mănăstirii cisterciene de la Pontigny. Aici, în dreptul unor titluri, Libri a găsit (și a păstrat în Catalogul publicat în 1849) mențiuni ca “In Ungaria”, “Ignoratur ubi sit utrum in Ungaria necne” etc. Or, singurul loc din Ungaria de atunci, unde puteau ajunge cărțile de la biblioteca mănăstirii din Pontigny, era biblioteca mănăstirii-fiice de la Igrış. Regula spunea că mănăstirea fondatoare trebuia să-și “înzestreze” filiala, cu prilejul înființării, iar biblioteca făcea parte din dotă.

Aceasta a fost povestea apariției primei biblioteci pe teritoriul României de azi. Și aceasta a fost povestea unuia din cei mai renumiți biblio-cleptomani și samsari bibliofili, căruia îi datorăm descoperirea catalogului acelei biblioteci.

Bibliografie:

- Șerban Turcuș, Veronica Turcuș, *Ordinul Cistercian în Transilvania Medievală*, București, România Press, 2003
- Radu Constantinescu, E. Lazea, „O bibliotecă monastică din Transilvania pe la 1200”, în *Studii. Revista de istorie*, t. 22, 1969, nr.6
- Catalogue Général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements*, tome premier, Paris 1849
- Acte d'accusation contre Libri-Carucci*, Paris, 1850
- Alessandra Maccioni, „Guglielmo Libri and the British Museum: a case of scandal averted”, în *The British Library Journal* 17, (1991) p. 36-90
- Prosper Mérimée, „Le procès de M. Libri”, în *Revue des deux Mondes*, aprilie 1852, p 311
- The Evening Post*, New-York, 17 martie 1888